

Covid-19 Döneminde “Ulusal” olanla “Küresel” Olanın Birlikteliği

In the Covid-19 Period, the Synergy of the “National” One and the “Global” One

Naime Merve KARACAOĞLU YILDIZ¹

Strategic Public Management Journal
Volume 7, Issue 14, pp. 28-41
December 2021
DOI: 10.25069/spmj.951605
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 13.06.2021
Accepted: 27.11.2021
© The Author(s) 2021
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Covid-19 gibi salgın hastalıklar dünya tarihi boyunca ekonomik, sosyal ve yönetsel alanlarda geniş çaplı değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda Covid-19’un dünya gündemine girmesi bazı akademik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Söz konusu akademik tartışmaların merkezinde “ulus devlet geleceği” meselesi yer almaktadır. Salgınla mücadelede politika ve süreçlerin, ulus devlet olgusu açısından yarattığı etkilerin iki ana ekseninde seyrettiğini söylemek mümkündür. Birincisi salgının ulus devlete ilişkin değerleri güçlendireceği yönündeki görüştür, ikincisi salgının ulus devlet anlayışını zayıflatarak küresel değer ve politikaları geliştireceği yönündeki görüştür. Otoriter ve demokratik rejimlerden salgınla mücadeledeki etkinliği ise bir diğer tartışma konusudur. Salgınla mücadelede otoriter rejimlerin demokratik rejimlere göre daha etkili olduğu iddia edilmektedir. Bu makalede salgın ile mücadele sürecinde ulus devletlerin öngörülen geleceği ve küreselleşme sürecinin nasıl devam edeceği sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Covid-19 salgının etkisinde devletlerin yönetim anlayışları ile ilgili yakın geleceğe dönük beklentiler ve tahminler değerlendirilmiştir. Çalışmada literatür taramasına dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Makalede elde edilen veriler ışığında küreselleşmenin mi yoksa ulus devletin mi güç kazanacağı, salgınla mücadelede otoriter rejimlerin mi yoksa demokratik rejimlerin mi daha etkili olduğu tartışılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ne ulus devletlerin mutlak bir şekilde güçlenmesiyle ne de küresel ya da ulus üstü yapıların mutlak anlamda geri çekilmesiyle karşı karşıya olduğumuz belirtilmektedir. Küreselleşme-ulus devlet diyalektiğinde “ulusal” olanla “küresel” olanın birlikteliğinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Salgınla mücadelede otoriter rejimlerin demokratik rejimlere göre daha etkili olduğu düşüncesinin doğru olmadığı ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ulus Devlet, Küreselleşme, Covid-19.

Abstract

The epidemic diseases such as Covid-19 have caused any major in the economic, social and administrative areas throughout the world history. In this context, entry of Covid-19 into the world agenda has brought along any particular academic discussions. Such academic debates focus on “the future of the nation-state.” It is possible to say that the effects of the policies and processes on the epidemic fight in terms of the nation state are available in two main axes: the view that the epidemic will strengthen the values of the nation-state and the view that the epidemic will weaken the understanding of the nation-state and develop any global values and policies. Another debate subject is effectiveness of the authoritarian and democratic regimes in the pandemic

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Anabilim Dalı, merve_kracaoglu@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6450-9020.

fight. It is alleged that the authoritarian regimes are more effective than the democratic regimes in the pandemic fight. In this article, it is endeavored to find an answer to the question of the anticipated future of the nation states in the pandemic fight and how the globalization process will continue. Expectations and forecasts for the near future regarding the management understanding of states under the influence of the Covid-19 epidemic were evaluated. Any expectations and forecasts for the near future in relation to the management understanding of the governments under the influence of the Covid-19 were evaluated. The qualitative research method based on the literature review is used in the study. Based on the data obtained in the article, it is discussed whether the globalization or nation-state will gain power, and whether the authoritarian regimes or democratic regimes are more effective in the epidemic flight. As a result of the research, it is stated that we are faced with neither absolute strengthening of the nation-states, nor the absolute withdrawal of global or supranational structures. In the globalization-nation-state dialectic, it is emphasized that the synergy of the "national" one and the "global" one is necessary. It is stated that the opinion that the authoritarian regimes are more effective than the democratic regimes in the pandemic fight is not correct.

Keywords: Nation State, Globalization, Covid-19.

GİRİŞ

Küresel türdeki krizler, krizin özelliğine bağlı olarak, uluslararası sistemi geniş ölçekte etkilemekte, değiştirmekte ya da dönüştürmektedir. Bu türdeki krizlerden biri; tarihi insanlık tarihine uzanan ve uluslararası sistemde ciddi anlamda ekonomik, toplumsal, siyasi ve sosyal etkilere sebep olan salgınlardır. Aslında, bütün salgınlar küreselleşme tarihinde kritik kırılma noktalarını oluşturarak uluslararası sistemin temelini, kurumlarını, kurallarını oldukça derinden etkilemiştir. Günümüzde yaşanmakta olan kriz de 21. yüzyıl için dönüm noktalarından biri olmuştur. 2019 yılı aralık ayının sonlarına doğru ilk defa kendini gösteren yeni tipte bir korona virüs hastalığı olan Covid-19 bu bağlamda üzerinde düşünülmesi gereken ve bunun yanı sıra uluslararası sistem üzerinde oldukça radikal türde etkiler bırakma ihtimali yüksek olan bir salgındır. 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından salgın olarak ilan edilen Covid-19 her ne kadar bir sağlık problemi olarak ortaya çıksa da kısa sürede ekonomik, siyasal, sosyal ve toplumsal yapı üzerindeki kırılma noktalarını tetikleyerek kapsamlı bir krize dönüşmüştür. Uluslararası yapının, küresel türdeki bir risk unsuruna karşı olan zaafını her zamankinden çok daha fazla hissedilir ölçüde gözler önüne sermiştir. Bu salgının kamu sağlığı ve can güvenliğine olan anlık etkilerinin yanı sıra ulusal, bölgesel ve küresel yapıya şekil verecek orta ve uzun vadede de etkilerinin olacağını söylemek mümkündür.

Var olan şartlarda uluslararası düzenin geleceğiyle ilgili kesin hükümlerde ve öngörülerde bulunmak zor olsa da bazı tespitlerde bulunulabilir. İlk olarak, Covid-19 salgınının bazı çelişkili eğilimleri güçlendirdiğini söylemek mümkündür. Bir yanda uluslararası iş birliği, dayanışma ve birlikte mücadele mecburiyeti ortaya çıkmışken diğer yanda devletler karşılıklı kazanç sağlamak yerine kendi varlıkları ve emniyetleri için ülkelerinin sınırlarını kapatıp içlerine dönmekte, bu şekilde küresel krizi ulusal önlemler ile aşmaya çalışmaktadırlar.

Bu doğrultuda Covid-19 salgınının uluslararası sistemde değişikliğe sebep olacağı konusundaki söylemler artarak "Salgın ulus devletin geri dönmesine yol açmaktadır" değerlendirmesi, krizle beraber ortaya çıkan temel

söylemlerden biri olmuştur. Konu ile ilgili kesin yargılarda bulunmadan önce küreselleşme ve ulus devlet kavramsal olarak incelenmesi bunun ardından konu ile ilgili tartışmaların değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Çalışma yapılırken Covid-19 salgını ve etkisi ile ilgili birçok literatür taranmıştır. Covid-19’un tüm dünyada gündeme yeni girmesi nedeniyle bu makale konusunda yeterli sayıda kaynak olmadığı görülmüştür. Bu eksiklik dolayısıyla makalenin literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır. Çalışmanın temel argümanı salgınla mücadelede küreselleşme-ulus devlet diyalektiğinde “ulusal” olanla “küresel” olanın birlikteliğinin gerekli olduğudur. Diğer argüman ise otoriter rejimlerin demokratik rejimlere göre daha etkili olduğu düşüncesinin doğru olmadığıdır. Çalışma verileri konu ile ilgili yayınlanmış az sayıdaki makaleden, uzman görüşlerinden, kurum ve kuruluşların internet sitelerinden elde edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın en önemli kısıtlılığı literatür eksikliğidir. Çalışmada ilk olarak küreselleşme ve ulus devlet kavramsal olarak ele alınmış ardından küreselleşmenin mi yoksa ulus devletinin mi güç kazanacağı, salgınla mücadelede otoriter rejimlerin mi yoksa demokratik rejimlerin mi daha etkili olduğu farklı başlıklar altında tartışılmıştır. Sonuç bölümünde ise salgınla mücadelede etkili ve hızlı çözümler üretebilmek için “ulusal” olanla “küresel” olanın yani her iki düzeyin de seferber edilmesi gerektiği vurgulanmış, ulusal düzeyde demokratik siyasi yapılanmanın ve çok yönlülüğün güçlendirilmesini sağlayacak önerilere yer verilmiştir.

1. KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Küreselleşme, son dönemde farklı türdeki anlam ve değişik nitelendirmeler ile üzerinde en fazla tartışılan kavramlar arasında yer almaktadır. Kültürel, ekonomik, siyasal ve teknolojik olmak üzere çok boyutlu bir yapıyı bünyesinde barındırması sebebiyle başlangıcının zamanı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Konu ile ilgili görüşlerin üç temel olasılık üzerinde yoğunlaştığı söylenilebilir. İlki, küreselleşmenin insanlık tarihinden başından beri var olduğu, fakat son dönemlerde dinamik gelişmelerin etkisi ile artış gösterdiği. İkincisi, küreselleşmenin kapitalizmin ve modernleşmenin gelişmesinin sonucu olarak ortaya çıktığı ve gittikçe hız kazandığıdır. Son görüş ise küreselleşmenin kapitalizmin çözülmesi sonrasında ortaya çıkan modern ötesi toplum şeklinde görülmesidir (Ener ve Demircan, 2006, 200). 1980’li yıllarda oldukça fazla kullanılmaya başlanan kavram, 1990’lı yıllarda ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre kadar bilim insanlarının önemseydiği hemen hemen yeryüzünün bütün alanlarındaki değişimi ifade etmek amacıyla kullanılan popüler bir kavram haline almıştır.

Küreselleşme, kavramsal olarak dünyanın sıkışması ve tek bir yer şeklinde algılanması ile ilgili bilincin artışı olarak ifade edilmektedir. Bugün bakıldığında kavramın açılımları arasında olabilecek süreç ve eylemlerin birkaç yüzyıldan beri devam ettiği gözlemlenmektedir. Küreselleşme bu anlamda, bir yoğunlaşma ve sıkışma duygusunu dile getirmektedir. Ekonomik, siyasal ve kültürel alanda varlığını sürdüren küreselleşme, mekân ile etkileşim içerisinde yayılmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 145).

Küreselleşme kavramı, devletler ile toplumlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bağımlılık süreçlerini ifade etmektedir. Küreselleşme içerik olarak Kola için Disney seyreden küresel bir köy ekonomisiyle ya da giderek büyüyen toplumsal ve kültürel türdeki karşılıklı bağımlılıklarla sınırlı değildir. Küreselleşme bütün dünyanın ticaret ve finans rejimlerini tekrar inşa eder ve insanların kendilerini ve etnik kimliklerini nasıl ifade ettiklerini etkileyerek, bilinçliliği olabildiğince yerel ve kişisel düzeyde yeniden tanımlar. Kimliklerin çoğu küreselleşme güçlerinin sonucunda değişikliğe uğrar (Tabb, 2002: 15). Küreselleşmenin en temel özelliklerinden birisi bireylerin, eşyaların, düşüncelerin, imajların, ifadelerin, teknolojilerin, tekniklerin ve bu tür objelerin devamlı hareket hâlinde bulunmaları ve dünyada sınır tanımayan akışkan bir yapı hâline gelmeleridir (Appadurai, 1999:

229-238). Haberleşme ve ulaşım araçlarındaki gelişmelerle birlikte zaman ve mekân algısında görülen daralma küreselleşmenin bütün dünyayı evrensel bir köye dönüştürmesine sebep olmuştur.

Bu şekliyle küreselleşme her alanda mesafelerin önemini azaltmakta, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan dünyanın bütünleşmesini sağlamaktadır (Bozkurt, 2008: 30-31). Bu bütünleşme ise günümüzü anlayabilmek ve açıklayabilmek için anahtar bir kavram hâlini almaktadır. Söz konusu süreç ile birlikte ulus devletlerin sınır kavramı değişikliğe uğratılmaktadır. Bu süreçte ulus devletler olası tehditler karşısında yerelleşme unsurlarını ön planda tutmaktadır. Küreselleşmeyi teknolojik alanda görülen gelişmelerle ilişkilendirenler, onu teknolojik gelişmelerin sonucu olarak görmekte ve tarafsız bir gelişme olduğunu savunmaktadırlar. Onlara göre bilgisayar ağırlıklı teknolojiler ile birlikte bilgi aktarımı ve iletişim kolaylaşmış, ulaşım ucuzlamış ve tüm bunlar hep birlikte sermaye dolaşımını artırarak şirketlerin küresel bir üretim ağı kurmasına yardımcı olmuşlardır. İnsanlık, iletişimin kolaylaşması sayesinde “küresel bir köyde” birbirine benzer türde yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıkları edinmiştir. Söz konusu durumun uzun dönemde insanlığa yarar mı sağlayacağı yoksa zarar mı vereceği konusundaki tartışmalar hâlen varlığını sürdürmektedir.

Küreselleşmeyi zaman ve mekânı ilişkilendirerek açıklayan A. Giddens ise, toplumların birbirleriyle olan etkileşimlerinde iletişim araçlarının rolünün önemini vurgular. A. Giddens küreselleşmeyi dünyanın kapitalist ekonomisi, dünya askeri düzeni, ulus devlet sistemi ve uluslararası iş bölümü konuları üzerinden ele almakta ve en önemli rolü ise varlığını etkin kılan kapitalist ekonomiye vermektedir. Küreselleşme esasında kapitalizmin tüm dünyayı etkisi altında tutma çabasıdır.

Küreselleşme konusunda yapılan tartışmalar, genellikle ulus devletin ortaya çıkmasında başrol oynayan kapitalist sürecin günümüzde ulus devleti ortadan kaldırmayı ya da dönüştürmeyi amaçlayan bir sürece dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Kapitalizmden bağımsız düşünülmesi imkânsız olan küreselleşme, bu aşamada daha çok geleneksel manadaki ulus devleti tehdit eder hâle gelmiştir (Esgin, 2001: 185). Küreselleşme konusunda yapılan tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, ulus devletin ortaya çıkış sürecinde oluşumuna katkı sağlayan kapitalist dönüşüm, günümüzde de belli oranlarda ve farklı etkilerle ulus devletin meşruluğunu azaltmak veya yok etmek amacı ile kendini göstermektedir. Bu iddia küreselleşmenin kapitalizmin bir aşamasını oluşturduğunu savunanların haklılığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu iddia birçok kişi tarafından emperyalizmin veya kapitalist düşüncenin kendini yenilemesinin bir şartı olarak görülmekte ve küresel kapitalizmle ulus devlet ilişkisinin açıklanmasında hâkim bir bakış açısı sunmaktadır. Bu doğrultuda, küreselleşme yeni bir olgu olmaktan ziyade yalnızca yeni bir terim veya kavramsallaştırma olarak yüzyıllardır devam eden emperyalizmin bizatihi kendisi, emperyalizme saygınlık kazandırma ya da emperyalizme karşı çaresizlik yaratma çabası olarak da ifade edilebilir (Boratay, 1997: 23).

Her şeyin küresel bir boyuta geçmesi ulus devletlerin çözüm bulmak zorunda olduğu birçok problemi de küresel hâle getirmektedir. Günümüzdeki mevcut sorunlar bunların ulus devletler eliyle geleneksel yöntemler kullanılarak çözümlenmesini olanaksız hâle getirmektedir. Ancak yine de bu ulus devletlerin döneminin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Nitekim salgın döneminde ulus devletlerin inisiyatif kullanma noktasında küresel karar alma mekanizmalarına göre ön planda olması ulus devletlerin gücünü yeniden gündeme taşımıştır (Yeşilyurt, 2020: 429).

Küreselleşme ile ortaya çıkan yeni koşullar, ulus devletlerin işlevlerini ve konumlarını derinden etkilemektedir. Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki baskı unsurlarından bazıları; serbest piyasa ekonomisinin

yaygınlaşması, temel egemenlik unsurlarından olan içte bağımsız politika geliştirme, devlet kontrolünü etkin olarak sağlama, dış güçleri iç işlere karıştırmama gibi alanlarda görülen aşınmalardır. Küreselleşmenin bu zorlayıcı etkisi ile ekonomide ortaya çıkan birçok değişiklik devletlerin siyasal alandaki ilişkilerine yansımaktadır. Bu durum ulus devlet yapıları üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır. Ayrıca hâlihazırda devam eden bilgi devriminin rekabete dayalı bir toplumsal yapılanmaya sebep olması da söz konusu siyasal yapılanmada etkilidir. (Çınar, 1993: 82). Ancak tüm bu siyasal süreçlerin ulus devletleri ortadan kaldıracak türde yeni bir devlet modelini ortaya çıkaracağı tartışmalı bir durumdur.

Yeni türde bir siyasal yapılanma ile ilgili iki farklı öngörünün ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, insanlığın ya da ekonominin olduğu gibi siyasetin de millî kalmasının imkânsız hâle geldiği ve bu yüzden de ulus devlet modelinin ortadan kalkacağıdır. Böyle düşünenlerin temel dayanakları, ulus devletlerin işlevselliğini yitirdiğini düşünmeleri; toplumların ekonomik, siyasal, sosyal, hukuki ve kültürel alanlarda küresel sistemle bütünleşme sürecine girmesi, ulus egemenliğinin uluslararası kuruluşlarla paylaşımının kaçınılmaz hâle gelmesi, yerelleşme arzularının artması ile yerel otoritelere yetki devrinin de artışı, çok kültürlülüğün yükselmesi gibi gelişmelerdir (Şahin, 2009: 168).

Diğer öngörü de ulus devleti “tarihin sonu”² şeklinde gören, ancak ulus devlet yapısında bazı değişikliklerin mümkün olduğu ve ulus devletin varlığını devam ettireceği şeklindedir. Bu görüşe göre ulus devlet ve milliyetçilik silinemeyecek türde olgulardır. Ayrıca küreselliğin millî şuurun önüne geçmesi olanaksızdır (Smith, 2002: 35). Ayrıca küreselleşme, teknolojik ve ekonomik güce sahip, rasyonel davranan toplumlara, millî menfaatlerini daha kolay gerçekleştirebilmesi ve ulus devletin işlevselliğini arttırabilmesi için imkânlar sunmaktadır (Coşkun, 2002: 66-67). Aslında günümüzde devletin önemi azalmamakta, sadece işlevlerinde değişiklik görülmektedir. Giderek daha fazla ekonomik sorunla ve bilişimle uğraşmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra artan uluslararası ilişkiler, ulusal yapıdaki bir devlete olan ihtiyacı arttırmakta bu yüzden de etkisi azalmayıp artmaktadır. Özetle devletler değişen koşullara uyum sağlayıp merkezî görevlerini devam ettirecek en önemli otorite kaynağı olarak varlıklarını korumaktadırlar (Koray, 2008). İşte 2020 yılının başından bu yana bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını ulus devletlerin küreselleşme ile birlikte oynadığı ve oynayacağı rollerin yeniden gündemine gelmesini sağlamıştır.

2. COVID-19 SONRASI YENİ DÜNYA DÜZENİ

2.1. Küreselleşme Yerini Ulus Devlete mi Bırakıyor?

Covid-19 salgınının bütün dünyayı etkisi altına aldığı, hayatımızı tüm yönleri ile etkilediği bir zamanda salgının ardından dünyayı nasıl bir gelecek beklediği, dünyanın nasıl bir düzende olacağı ve uluslararası sistemin nasıl şekilleneceği gibi tartışmalar da büyük bir hızla gündemde yer kazanmaya başladı. Bu tartışmaların temel eksenini, Covid-19 salgınının küreselleşmenin sonunun gelip gelmediği, ulus devletlerin güç kazanıp kazanmadığı soruları etrafında şekillenmektedir. Küresel düzeydeki felaketler, kaçınılmaz olarak süreklilik ve

² Francis Fukuyama, The National Interest’te yayımladığı Tarihin Sonu mu? başlıklı makalesinde Soğuk Savaş’tan sonra Sovyetler Birliği’nde meydana gelen olayların sadece sosyalizmin çöküşünü imlemekle kalmadığını, aynı zamanda insanlığın siyasal ve sosyal evriminin bitişiğini, tarihin sonunu işaret ettiğini ortaya atar. Bu savı destekler nitelikte toplumsal sistemin uygulanabilir en son alternatifi olan liberalizmin, öncellerinin ya da çağdaş alternatiflerinin ötesine geçtiğine ve toplumsal sistemlere yönelik iyiyi bulma arzusunun kompleks tüketim isteklerine doğru yön değiştirdiğine vurgu yapar. Toplumsal sistemlerin ortaya çıkışını yalnızca insanların maddi ihtiyaçlarını karşılamaya bağlayan Marksist bakış açısının karşısına Alexandre Kojève’den alıntıladığı şekliyle Hegel’i koyar. Bu yönüyle insanların toplum içinde bir meta olmaktan öte, toplumda kabul görme arzusuyla kendini modern dünyada yeniden konumlandığını iddia eder.

değişimle ilgili tartışmaları tetiklemektedir (Aydınlı, 2020: 35). Ancak mevcut düzenin devam edip etmeyeceği ile ilgili daha temkinli görüşler öne sürmek daha doğru olacaktır.

Salgına karşı hükümetlerin daha etkin rol oynaması gerektiği ile ilgili uyarı niteliğinde olan OECD bildirisi (OECD, 2020), her ne kadar küresel bir sorun olsa da Covid-19 salgınının öncelikle ulusal çözümler ile aşılabileceğine dikkat çekmiştir. Ancak sağlık konusunda küresel bir problem olan salgının; küreselleşmeye değil de devlete olan ihtiyaca dikkat çekme sebebi nedir?

Dünden bugüne “küreselleşmeye karşı ulus devlet” diyalektiğiyle bu doğrultuda küresel ve bölgesel eğilimler arasındaki bağlantı sarkaç metaforuyla ilişkilendirilmiştir. Soğuk Savaşın ardından yayılan neoliberal dalga doğrultusunda piyasa ekonomisi ve kuralları olan, gücünü siyasi liberalizmden alan bir küresel sistem, “tarihin sonu” gibi görülmüştür. Teknolojik devrimle birlikte derinliği daha fazla artan küreselleşme devlet egemenliğinin ulus üstü yapılara devredilerek ulus devletlerin geri adım atmasını gerektirmiş, koruma yükümlülüğü gibi uluslararası yaklaşımlarla beraber uluslararası düzenin ve güvenliğin temel ilkelerini yeniden oluşturmuştur. Neoliberalizmin savunduğu olası küreselleşme örneği; devletleri, toplumları ve bireyleri kendi geleceklerini kontrol edemeyecekleri bir duruma getirmiştir (Rodrik, 2017; Stiglitz, 2019 a,b).

Ancak günümüzde kurallı liberal ekonominin ve serbest piyasa ekonomisinin alternatiflerinin olduğu ileri sürülmekte ve liberal olmayan bir yapıya doğru yönelim söz konusu olmaktadır. Yerel üretim ve korumacılık gibi ulusal çıkarlara dayanan dinamikler, yavaş yavaş uluslararası ilişkilerin merkezinde tekrar yoğunlaşmaya başlamışlardır. Devletlerin güç ve kontrolü tekrar kendilerinde toplaması gerektiği ile ilgili artan taleple yaygınlaşan “etkin devlet söylemi”, yükselen Batı dışı güçlerde ve İngiltere’de Brexit³ örneğinde olduğu gibi Batı’daki ülkelerde de geçerli olmaya başlamış ve bugün yaşadığımız salgın krizi ile daha belirgin hâle gelmiştir (Rachman, 2020). Tam olarak bu noktada salgın krizi, küreselleşme-ulus devlet diyalektiği doğrultusunda sarkacı, “ulusal” a doğru itmektedir. Nitekim ulus devlet sağlık krizi örneğinde olduğu gibi küresel bir krize karşı halk sağlığını güvenceye alan ve krizi kendi içerisinde yönetebilen temel bir yapı olarak tekrar gündeme gelmiştir (Morillas, 2020).

Bu konudaki ana etken, neo-liberal küreselleşmeye dayalı dünya ekonomisinin sağlık politikaları, çevre standartları ve çalışan hakları için küresel standartların arttırılmasını, kaynak edinme politikalarını, ekonomide bir “maliyet” şeklinde görmesi ve sağlıkla ilgili politikaların küresel politikalar ile değil birbirlerinden farklı ulusal politikalar ile düzenlenmesidir. Özelleştirmeler ve kamu desteğinde görülen kesintilerden dolayı sağlık sektörü dünyanın çoğu ülkesinde geri kalmıştır. Ve bugün Covid-19 salgını bütün ülkelerde birkaç ayda sınırların kapatıldığı, seyahat olanaklarının ortadan kalktığı, insanların evden çıkamadığı, sermaye dolaşımının yavaşladığı veya sınırlandırıldığı yalnızca virüsle ilgili şeylerin özgür bir şekilde hareket ettiği bir dünya düzeninin kurulduğu görülmektedir. Salgın sonrasında Westphalian ulus devlet fikrini güçlendirip güçlendirmeyeceğinin veya büsbütün yeni bir örgütlenme yoluyla sonuçlanıp sonuçlanmayacağı henüz belli değildir. Ancak günümüzdeki durum ulus devletin hâkimiyeti elinde bulundurmaya devam ettiğini göstermektedir. En nihayetinde, sınırları ve hareketliliği kontrol altında tutan ve onları üreten ulus devlettir. Salgın mücadelesinde uluslararası örgütlerin yerine ulus devletlerin ön planda oldukları görülmektedir. Asya ülkeleri hızlı ve sert

³ İngiltere’nin 2016 yılında Brexit referandumunda AB’den ayrılma kararı almasıyla AB tarihinde bir ilk gerçekleşmiştir. Brexit müzakere süreci 2017 tarihi itibarıyla başlamıştır. Müzakerelerin iki yıl sürmesi ve İngiltere’nin Mart 2019’da AB’den ayrılması hedeflenmektedir.

tedbirler alıp vaka sayısını sınırlandırarak başarılı bir grafik ortaya koymaktadır. Özellikle Çin’in gözetim ve iletişim teknolojilerini istikrarlı bir şekilde kullanması salgını kontrol altına almasını sağlamıştır. Covid-19 salgını ile gelen küresel felakete karşı birey ve toplumların aciz durumda kalması, ulus devletlerin güçlü olmasının ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda küreselleşmeyi etkili kılabilecek mekanizmaların olmaması, salgınla mücadelenin küreselliğin yerine yerel politikalarla devam etmesiyle sonuçlanmış ve dolayısıyla esas görev ulusal sağlık sistemlerine düşmüştür.

Ancak bu süreçte ulus devletin istikrarlı bir şekilde güçlenmesi ya da uluslararası, ulus üstü yapıların mutlak olarak geri çekilmesiyle karşı karşıya olduğumuzu söylemek doğru değildir. Salgına benzer ulus üstü boyutta bir problem, hem küreselleşme hem de ulus devletin belirli bir düzeyde birlikteliğini gerektirmektedir. Virüs ile mücadele için üretilecek politikalar, var olan krizde küresel ve ulusal olanın birlikte hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Kriz ulusal olarak yönetilmekle birlikte Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Aşı ve Bağışıklama İçin Küresel İttifak ve Çocuklara Yardım Fonu gibi uluslararası kuruluşlar ve ulus aşırı gruplar tarafından belirlenen yöntemler ve talimatlar ulus devletlerce de benimsenmektedir. Bu doğrultuda yapılan aşı araştırmaları da ulusal düzeyin yanında uluslararası araştırma grupları tarafından da sürdürülmektedir (Gates, 2020). Nitekim hızlı ve etkili çözüm önerileri üretilmesi ancak her iki kesimin de seferber edilmesiyle ve iş birliğiyle mümkün olabilecektir.

2.2. Covid-19 Salgını Sürecinde Otoriterlik ve Merkeziyetçilik Karşısında Yönetişim ve Adem-i Merkeziyetçilik?

Kamu politikalarının oluşturulmasında görevli aktörler demokratik yapıdaki bir siyasal sistemde esasında seçimlerle gelen siyasetçilerdir. Ancak bununla beraber siyaset-yönetim işlevlerinin tam olarak iç içe geçmesi, bürokratların ve bazen de danışmanların uzmanlık bilgilerine bu süreçte ihtiyaç duyulması sebebi ile söz konusu ayrımın özellikle bu tür kriz dönemlerinde daha belirsiz hâle geldiği görülmektedir. Covid-19 salgınının kamu politikalarının oluşturulması sürecindeki etkisinin özellikle merkezileşme ağırlıklı olduğu, sonuç olarak uygulanmasına karar verilen kamu politikalarının dar kapsamlı bir siyasi, bürokratik kadro ile alındığını söylemek mümkündür. Bu durum Türkiye de aralarında olmak üzere, bilhassa üniter ve merkeziyetçi yönetim tarzına sahip birçok ülkede demokrasi ve otoriterlikle ilgili tartışmalara da sebebiyet vermiştir. Salgına karşı hızlı karar verebilme mecburiyeti hâliyle karar alma mekanizmalarının da merkezileşmesine sebep olmuştur. Söz konusu süreçte bakanlar kurulu, parlamento ve yerel yönetim meclisleri ve bunun gibi ağır müzakere yapılarından ziyade devlet başkanı, vali ve belediye başkanı gibi tek kişilik makamların ön planda olduğu görülmektedir. Bununla beraber karar vericilerin salgınının getirdiği belirsiz ortamda bilimsel olarak daha “doğru” olarak ifade edilebilecek kararların alınması ya da doğabilecek beklenmeyen yükümlülüklerin paylaşılması amacıyla Türkiye’deki Bilim Kurulu ya da illerdeki salgın kurullarına benzer tarzdaki yönetim mekanizmalarına başvurmaları karar verme sisteminin merkezileşmesine karşı dengeleyici bir durumdur. Fakat, birçok ülkede karar alıcıların salgın ile mücadele haricindeki konularda bu tarz yönetim usullerine çok fazla başvurmadıkları söylenebilir (Ömürgönülşen, 2020).

Kamu hizmetlerinin halka sunumunda federal-federe yönetimler ile merkezî-yerel yönetimlerin yetki ve görev paylaşımları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bununla birlikte salgın ile mücadele sürecinde ülke düzeyinde düzenlemeler bağlamında federal ve merkezî yönetimler önem kazanmış, federal yapıdaki devletlerde federal yönetimle federe yönetimler, üniter yapıdaki devletlerde merkezî yönetimle yerel yönetimler arasında ciddi problemler görülmeye başlamıştır. Türkiye gibi hem üniter hem de merkeziyetçi özelliğe sahip ülkelerdeyse eşgüdüm işlevi daha rahat gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de de merkezî yönetimlerin

sağlık ve bunun gibi acil türdeki hizmet sunumları, zaruri ihtiyaçların dağıtım ve denetimi, belediyeler de dâhil olmak üzere gönüllülük esasına dayanan yardım faaliyetleri ile ilgili organizasyon ve uygulamalara salgının ilk dönemlerinde getirilen bazı sınırlamalar bahsi geçen merkezîleşmenin göstergesidir. Merkezîyetçiliğin simgesel kuruluşlarından olan İçişleri Bakanlığının salgın sürecinde faaliyet ve sokağa çıkma kısıtlamalarını kapsayan genelgeler hazırlanması, kısıtlamalara riayet etmeyenlere idari para cezalarının uygulanması, ortaya çıkabilecek herhangi bir toplu eylem ya da yağma türü toplumsal hareketlere karşı önlem alınması gibi uygulamalarının ön planda tutulması bu kapsamda değerlendirilmelidir (Ömürgönülşen, 2020).

Uluslararası Kriz Grubunun (Crisis Group) salgının uluslararası politikaları kalıcı olarak dönüştürüp dönüştüremeyeceği ile ilgili çalışmasında iki temel anlatı ön plana çıkarılmıştır. İlki, devletlerin ders alarak Covid-19 salgını ile mücadele etmek için bir araya gelmeleridir. Diğeri ise, devletlerin küresel bazda gerçekleşen salgın krizinden ders alıp, birbirlerinden farklı ve müstakil politikalara yönelerek kendilerini daha iyi koruyacakları politika ve önlemlere başvurmalarındır. Ayrıca Covid-19 salgını ile mücadelede uygulanan yöntemin başarısının ölçülmesinde "liberal-illiberal devlet" ayrışmasının ortaya çıktığına dikkat çeken Kriz Grubu'na göre Covid-19 salgınıyla mücadelede Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası yapıların kurumsal anlamdaki kapasitelerinin yanında bunlara dayanak sağlayan siyasi pazarlıkların ve değerlerinin doğruluğu da sorgulanmaya başlanmıştır (Seren, 2020: 86).

Uluslararası Kriz Grubu'nun sorunsalından etkilenen Patrick Wintour, 2020 Nisan'ında dünyada en çok okunan İngiliz gazete sitelerinden biri olan Guardian için kaleme aldığı makalesinde, Covid-19 salgını sonrasında oluşan yeni dünya düzeninin "galipleri" ve "mağdurları" ile ilgili karşılaştırmalı bir analizde bulunmuştur. Analizde salgına karşı devletlerin verdiği tepkilerin Çin ile batı arasındaki güç dengesini değiştirip değiştirmeyeceği irdelenmiştir (Wintour, 2020).

Örneğin Güney Koreli bir fizyolog olan Byung-Chul Han ise, El País için hazırladığı çalışmasında Covid-19 salgınının kazananlarını; Japonya, Singapur, Güney Kore, Tayvan, Çin ve Hong Kong gibi kültürel geleneklerinin kaynağı Konfüçyanizm olan otoriter zihniyetteki Asya devletleri olarak ifade etmiştir (Chul Han, 2020; akt. Wintour, 2020). Bunun sebebi sorgulandığında ise bu ülkelerdeki insanların, Avrupa ile karşılaştırıldığında daha uyumlu ve daha fazla itaatkâr oldukları görülmektedir. Çünkü bu ülkelerde yaşayan insanlar kendi devletlerine daha çok güvenmektedir. Bu doğrultuda günlük hayatları da daha fazla organize. Nitekim Asyalılar, virüsle mücadele döneminde dijital gözetime karşı oldukça güçlü bir bağlılık göstermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Asya'nın salgınla mücadelesi yalnızca virolog ve epidemiolojistlerce değil, ayrıca bilgisayar ve veri bilimiyle ilgilenenler tarafından da sürdürülmüştür. Bu doğrultuda Çin uyguladığı dijital devlet modelini, tüm dünyaya bir başarı hikâyesi şeklinde göstererek kendi sistemlerinin üstünlüğünü ispatlama çabasına girmesi ve Batıdaki seçmenlerin de toplum ve güvenlik odaklı bir yaklaşım ile bu anlayışı kabul ederek kendi özgürlük alanlarını kısıtlamaları olası bir durumdur. Byung-Chul Han'a benzer bir hususun üzerinde duran hâlihazırda Montaigne Enstitüsü'nün kıdemli bir danışmanı olan Emekli Büyükelçi Michel Duclos'a göre Çinli diplomatlar kendi devletlerinin üstün olduğu savını kanıtlamak için sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmaktadır. Duclos, Çin'in virüs karşısında zafer kazandığını iddia ederek Çinlilerin kendi ülkelerinin siyasal sistemlerinin meşru ve popüler olmasını sağlamaya çalıştığını, uzun süredir deklare edilmese de varlığını sürdüren Soğuk Savaş'ın Covid-19 ile varlığını daha çok hissettirdiğini ifade etmiştir (Duclos, 2020; akt. Wintour, 2020).

Aslında Avrupa solunun tanınan birçok ismi otoriterliğin yayılmasından oldukça endişe ettiğini ifade etmektedir. Örneğin Slovenyalı bir filozof olan Slavoj Žižek, Batı’da otoriteler tarafından salgına karşı uygulamaya konulan katı önlemlerin uzman görüşleri ile sempatik hale getirilerek meşrulaştırıldığını ancak bu durumun yeni türde bir barbarlığa sebep olabileceğini ifade etmiştir. Hindistan’ın Ashoka Üniversitesi’nde çalışmalarını sürdüren Shivshankar Menon ise, şu ana kadarki tecrübelerin Covid-19 salgınıyla otoriter liderlerin ya da popülistlerin daha iyi baş edebileceğini ispat eden belirli bir sonuç olmadığını ifade etmiştir. Tam tersine, salgına karşı oldukça erken önlem alan ve başarılı bir şekilde mücadele eden Güney Kore’nin ve Tayvan’ın popülist ve otoriter liderlerce değil demokrasi ile yönetildiğine dikkat çekmiştir. Yine aynı görüşü savunan Francis Fukuyama, kriz ile başarılı bir şekilde mücadele eden ülkeleri “otoriteler” ve “demokrasiler” olarak iki keskin uca ayırmadığını ifade etmiştir. Fukuyama bunun yerine esas kriterin ve belirleyici olanın rejim türüyle değil de performansla ilgili olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda performansın, devletin olanak ve kabiliyetleriyle bunun daha da ötesinde hükümete olan güven ile ilgili olduğunu ifade ederek, Güney Kore ve Almanya’dan övgüyle söz etmiştir (Wintour, 2020).

Rachel Kleinfeld ise geçmişteki krizlerden edinilen derslerin, bir ülkedeki hâkim devlet kapasitesinin, meşruluğunun ve vatandaşların güveni gibi temel özelliklerin, rejim türünden daha önemli olduğuna dikkat çekmektedir (Brown, 2020).”

Özetle söylenebilir ki rejimin türünden (otoriter ya da demokratik) ziyade söz konusu ülkelerdeki tarihsel birikimlerin, afetle mücadele becerilerinin, dayanıklılık kapasitelerinin, yönetim kültürleri, salgın tecrübeleri, toplumların devlete attıkları anlam ve ayrıca hükümete duyulan güven düzeyleri salgın ile mücadelenin başarısını tayin etmektedir.

Salgın ile mücadele esasında bir afet yönetimi mantığına ihtiyaç duyulduğundan ve çoğunlukla olağanüstü hâl kapsamına dâhil edildiğinden, bu dönemde tüm dünyada hükümetlerin kendi yetki ve sorumluluklarını artırdıkları bir süreç ortaya çıkmıştır. Bazı hükümetler, genişletilen yetki ve görevlerini muhalefete karşı daha katı önlemler almak amacıyla kullanırken, bazıları da önemsiz gerekçelerle basın özgürlüğünü sınırlamıştır. Esasında belirli sayıda ülkede görülmekte olan bu tür tedbirler, hükümetlerin salgını sağlık krizinin getirdiği gerekliliklerden ziyade kendilerine daha çok yetki devşirmek amacıyla kullandıkları iddiasına sebep olmaktadır. Tüm bunlardan hareketle tüm dünyada yeni türde bir otoriterliğin yükselmekte olduğunu iddia edenler bile olmuştur. Ancak resme geniş bir açıdan bakıldığında tablonun resmedildiği kadar da kötü olmadığı açıkça görülmektedir. Bilhassa demokratik ülkelerdeki sivil toplum örgütleri ve muhalefet, hükümetlerin salgınla mücadele sürecinde aldığı kararları gözden geçirerek gerektiği durumlarda düzeltmelerini sağlamışlardır. Birçok ülkede görülen, salgının zorlu etkilerine karşın kurumlar ve kurallar hâlâ aynıdır. Ayrıca birçok ülkedeki olağanüstü veya olağandışı önlemlerin bir geçerlilik süresi vardır ve bu önlemler meşru gerekçelerle hukukun üstünlüğü göz önünde bulundurularak alınmıştır (Kavak, 2020).

Tüm bu gözlemler ve bulgular, dünyanın keskin bir şekilde demokrasiden uzaklaşmadığını, bu yönde önemli oranda bir eğilim olmadığını göstermektedir. Bu tarz bir kaygının oluşmasının arkasında, devletlerin bu yeni dönemde daha etkili ve merkezi bir şekilde rol alacak olma ihtimalleri yatmaktadır. Hem Avrupa’da hem de ABD’de “devletin geri dönüşü” konusunda tespitler yapılmaktadır. ABD’de ezeli bir tartışma konusu olarak bilinen “büyük devlet” bir diğer deyişle devletin ekonomide rol oynaması durumu tekrar gündeme gelmiştir (O’Mara, 2020). Ekonomide görülebilecek problemlerin ve işsizliğin ortadan kaldırılması, zor durumda olan küçük ve orta büyüklükte işletmelere destek verilmesi gibi önlemlerin alınması devletin ekonomide çok daha aktif bir şekilde var olacağının sinyalini vermektedir. Devletin hem yönlendirici hem de düzenleyici rolü ile

salgın döneminde ekonomik faaliyetlerde daha çok ön planda olmasının var olan krizin büyüklüğüyle alakalı olduğunun farkına varmak oldukça önemlidir. Böyle zorlu krizlerde teknokrat uzmanlığını ihtiva eden devletlerin daha güçlü olması beklenen ve normal bir durumdur. Tüm bunlardan hareket ile film senaryosu üretmek oldukça erken ve yanıltıcı bir davranıştır (Kavak, 2020).

Devletin rolünün ya da yönlendiriciliğinin salgın döneminde arttığı şüphesizdir ancak bu durumun kalıcılığı ya da demokratik alana müdahale edip etmeyeceği salgın sonrasındaki süreçte belli olacaktır. Salgın süreci ile ilgili iyimser tahminlerde bulunabilmek için dünya geneline bakıldığında yeterince olumlu işaretin var olduğu söylenebilir. İnsan hayatı için oldukça önemli olan ve bütün dünyayı etkisine alan böylesi dönemlerde demokratik alana birazcık müdahale edilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Normalleşme ile birlikte sivil siyaset alanının da özgürlüklerin de genişleyebilmesi için hem vatandaşların hem de sivil toplumun taleplerinin artacağı bugünden anlaşılabilir.

2.3. Rejim Tartışmaları: Salgınla Mücadelede Demokratik Rejimler mi Yoksa Otoriter Rejimler mi Daha Başarılı?

Birçok yönden tüm dünyanın gündemini meşgul eden Covid-19 salgını ile birlikte gündem olan bir diğer konu, salgın sürecinin siyasal yönetim yapılarına müdahalesi bir başka deyişle siyasi erkin iktidarı kullanma biçimlerine olan etkileridir. Bu aşamada, tartışmaların temelinde ülkelerin günümüzde uyguladıkları iktidar usullerinin salgın ile mücadele politikalarını nasıl etkilediği sorusu yer almaktadır. Cevap aranan sorular genellikle şunlardır: Salgın ile mücadelede demokratik yönetim biçimleri mi yoksa otoriter yönetim biçimleri mi daha başarılı oldu veya olabilecek? Salgın demokratik süreçleri nasıl etkileyecek? Söz konusu sürecin devamında demokratik yönetimler otoriter eğilimlerde bulunabilir mi?

Tüm bu tartışmaların temelinde demokratik siyasal rejimler ile yönetilen ülkeler ve otoriter yapıdaki ülkelerin salgın ile mücadeledeki başarıları ile ilgili kıyaslamalar bulunmaktadır. Analizler, mukayesenin bir tarafına özellikle Çin örneği diğer tarafına ise Batı'nın liberal demokrasileri yerleştirilerek yapılmaktadır. Genellikle, otoriter devletlerin virüs ile mücadelede aldığı tedbirlerin, liberal demokrasi ile yönetilen ülkelere oranla çok daha etkili uygulandığı yönünde bir algı bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre liberal demokratik süreç ve siyasal yapıların hâkim olduğu ülkelere halkın bireysel özgürlüklere verdiği değer ile serbest davranma eğilimleri, siyasal iktidarlarca alınan tedbirleri etkileyerek bu tedbirlerin uygulanmasını çoğunlukla imkânsız hâle getirmektedir. Batılı hükümetler salgın sonrasında Çin'de hızla uygulamaya başlanan katı önlemleri uygulamaya koymakta oldukça isteksiz hareket etmişlerdir. Çin'de uygulanan sıra dışı tedbirler ise salgının kontrol altında tutulmasını ve Çin'in salgın ile ilgili deneyimini tüm dünyanın geri kalanına paylaşmasını sağlamıştır. Daha iddialı bir değerlendirme yapıldığında denebilir ki Covid-19 salgını, liberal ve demokratik siyasal sistemlerin tıkanıklarını bir yandan test ederken, hiç beklenmedik şekilde Çin örneğindeki gibi otoriter rejimlerin krizle daha iyi başa çıktığını göstermiştir (İmga ve Ayhan,2020).

Esasen bu tarz analizlerde gerçekliği şüpheli, gözden kaçan bazı temel hususlar bulunmaktadır. İlk olarak, Çin'in virüsle mücadelesinin gerçek anlamda başarılı olduğu konusu günümüzde hâlâ tartışmalı bir olarak güncelliğini korumaktadır. Bununla birlikte, kapalı yapıdaki otoriter bir rejime sahip olan Çin'in dünya ile paylaştıklarının çarpıtılmış bilgileri içerdiği ile ilgili ciddi eleştiriler söz konusudur. Çin küresel mücadelede uygulanacak politikaları yanlış yöne sevk ettiği için sıkça suçlanmaktadır (Euronews, 2020). Diğer taraftan, aynı şekilde otoriter bir yönetim yapısına sahip İran'da, salgın ile mücadelede yapılan yanlışlar bütün dünyanın gözü

önünde gerçekleşmiştir (Reuters, 2020). Bunların yanında dünyadaki diğer birçok kapalı yapıdaki otoriter yönetimin, salgının kendi ülkelerindeki seyri ile ilgili bilgi sakladığı ve bu konu ile ilgili manipülasyonlarda bulunduğu yine bilinen bir başka gerçektir.

Covid-19 salgınının belki de günümüz dünyasına en büyük katkısı, otoriter rejimlerin öyle ya da böyle bir şekilde demokratikleştirilmesi gerçeğini tüm dünyanın gözleri önüne sermesidir. Daha önce de bahsedildiği gibi aslında, Çin’in otoriterlik girdabında, tüm dünyaya ve insanlığa karşı sorumluluklarını, salgın döneminde tam olarak yerine getirdiğini söylemek mümkün değildir. Yine bu ülkenin, salgınla ilgili verileri dünya kamuoyu ile net olarak paylaşmaması, bu konuda rahat bir tutum sergilemesi salgını daha da çok şiddetlendirmiştir. Virüs, şeffaf ve hesap verebilir ilkeler ile yönetilen demokratik ülkelerde de görüldüğünde tüm dünyayı etkisi altına alan bu tehdidin vahameti ve gerçek boyutları anlaşılmalı oldu (İmga ve Ayhan, 2020: 99).

Bu tartışmalarda üzerinde durulması gereken en temel nokta, salgın ile mücadelede etkin olan temel konunun devletlerin şeffaf olarak kriz yönetme kapasiteleri ve becerileri olduğudur. Esas olan, salgın ile mücadelede ülkeleri başarılı kılan, otoriter yönetim anlayışların yerine demokratik nitelikteki siyasal yönetimlerin etkili ve uyumlu bir şekilde işleyişidir. Bu süreçte güçlü ve etkin yönetim tarzlarının başarılı olduğu söylenebilir.

Tüm bu sebeplerle, mevcut krizin liberal çoğulcu demokrasi ile ilgili olduğu iddiası gerçekleri yansıtmamaktadır. Salgın ile ilgili önlemlerin alınmasındaki ana belirleyici faktörün tüm toplumun rızasını kazanmaya amaçlayan şeffaf bir yönetim anlayışı olduğu söz konusu süreçte ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle toplumu ikna edip, toplumun kendi rızası ile sürece dâhil etmeyi amaçlayan ve bunun için çaba gösteren bir yönetim anlayışı söz konusudur. Bu süreçte batı ülkelerinin bir bölümünde görülen aslen demokrasilerin krizi değil; oldukça parçalı yapıdaki karar alma mekanizmalarının, atomize olmuş yönetim sistemlerinin kriz yönetimindeki yetersizliğidir. Ancak tüm bunların yanında söz konusu ülkeler için ciddiyetini anladıktan sonra salgın sürecini en başından itibaren şeffaf olarak halk ile paylaşmışlardır. Böylece vatandaşlarına ülkelerindeki durumu hesap verebilir bir şekilde izah ederek ve onları alınan tedbirlere uymaları için yönlendirerek onların sürecin bir parçası olmalarını sağlamışlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 salgınının iki temel etkisi vardır. Bunlardan ilki, küresel düzende ortaya çıkmıştır. Covid-19 salgını, dikkatleri bir kere daha küreselleşme ile ilgili tartışmalar üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bazıları söz konusu salgın krizinin, devletleri savunmasız bir konuma sürüklediğine inandıkları küreselleşmenin sonucu olarak görmektedir. Ancak küreselleşmeye olan karşıtlık, mevcut krizden daha önce ortaya çıkan siyasi bir tercihtir. Bazı devletler, diğerlerine oranla daha fazla savunmasız, tedarik zincirlerine daha çok bağımlı olduklarından salgın ve kriz yönetiminde yedek kaynakları kullanırken farklı türde uygulamalara yöneleceklerdir. Ancak söz konusu durumda, küreselleşmeye karşıt bir sürecin oluşacağını söylemek doğru değildir. Tam tersine salgınla ve sonuçlarıyla mücadele etmek amacıyla çok yönlü kurumlara her zaman olduğundan daha çok ihtiyaç olacaktır. Yerel ve iç politika açısından bakıldığında salgın krizi, birçok devletin salgın ve bunun gibi ulus ötesi bir tehdit ile mücadelede henüz hazırlıksız olduğunu ortaya çıkarmıştır. Salgının ölümcül yapıdaki etkisi, yalnızca geleneksel araçların bu türdeki görünmez tehditler ile mücadele etmek için tek başına yeterli olmayacağını kanıtlamaktadır. Mevcut kriz ne ulus devletlerin mutlak bir şekilde güçlenmesiyle ne de küresel ya da ulus üstü yapıların mutlak anlamda geri çekilmesiyle karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Salgın krizi gibi küresel büyüklükte bir problem küreselleşme-ulus devlet diyalektiğinde bu iki olgunun da bir arada olmasını gerekli kılmaktadır. Virüs ile mücadelede geliştirilecek politikalar mevcut krizde “ulusal” olanla

“küresel” olanın birlikteliğini mecbur kılacaktır. Bu bağlamda etkili ve hızlı çözümler üretebilmek için, her iki düzeyin de seferber edilmesi, kesişmesi ve iş birliği gerekmektedir.

Salgının diğer etkisi, devletlerin yönetim tarzı ile bütünleşme süreci konusunda ortaya çıkmıştır. Söz konusu kriz devletlerin yönetim şekillerinin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmıştır. Salgınla mücadelede otoriter rejimlerin demokratik rejimlere göre daha etkili olduğu Çin gibi birçok otoriter devletin kendi otoriter önlemlerinin başarısıyla ilgili söylemleri ve ABD ve Birleşik Krallık da dâhil olmak üzere birçok demokrasinin salgına karşı geciken müdahalesi örnek gösterilerek kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Fakat, demokratik rejimlerin otoriter rejimlere oranla daha az etkili ve zayıf olduğunu söylemek doğru değildir. Tayvan, Japonya ya da Güney Kore gibi daha demokratik ülkeler kendi halkının özgürlüklerini kısıtlamadan salgına karşı etkili şekilde mücadele etmenin mümkün olabileceğini ispatlamışlardır.

Mevcut kriz dönemlerinin otoriter liderlerin güçlerini pekiştirmelerini kolaylaştıran bir tarafının olduğu söylenebilir. Mevcut kriz dönemleri bu tarz uygulamalarda bir neden olmaktan ziyade bir fırsat olarak görülmektedir. Krizle baş edebilmek amacıyla fazla otoriter olmayan ancak etkili ve esnek yapıda bir idari yönetime gereksinim duyulmaktadır. Büyük şehirlerdeki virüsle mücadelede takip edilecek strateji, kırsal bölgelerde uygulanacak strateji ile bir değildir. Merkezi yönetimler salgın ile mücadelede uygulanabilecek sıhhi ve ekonomik tedbirlerin daha verimli olmasını sağlamak amacıyla yerel ve bölgesel yönetimlerin dışında sosyal ve ekonomik sektörlerle de diyalogda olmalıdırlar. Gücü sürekli merkezde toplayarak, toplumun geri kalanı ile diyalogu ortadan kaldırmayı tercih edenler muhtemelen başarılı olamayacaktır. Bu kriz ulusal düzeyde demokratik siyasi yapılanmanın ve çok yönlülüğün güçlendirilmesini sağlamalıdır.

Söz konusu süreç bilhassa popülist otoriter liderlerin söylemlerine ve yeni türlerde otoriter rejimlerin yükselişine olanak sağlamaktadır. Bu yüzden alınan kararlar kişisel ve toplumsal hak ve özgürlükler de göz önünde tutularak verilmelidir. Topluma sağlık hakkıyla özgürlük arasında ya da yaşam hakkıyla temel hak ve özgürlükler arasında bir seçimde bulunmak zorunda olmadığı anlatılmalıdır. Yöneticilere de vatandaşlarının her iki hakkını da gözetmelerinin en temel vazifeleri olduğu hatırlatılmalı, insan merkezli uygulamalara ağırlık vermeleri için talepte bulunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Appadurai A. (1999). “Globazation and Research Imagination”, *International Social Sciences Journal*, Number: 160, June, s. 229-238.
- Aslanoğlu R. A. (2000). *Kent Kimlik ve Küreselleşme*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Aydınlı, E. (2020). Salgınlar ve uluslararası sistemin dayanıklılığı, Derleme, T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, *Covid-19 sonrası küresel sistem: eski sorunlar, yeni trendler* (35-39), Matsa Basımevi, Ankara.
- Bozkurt, Ö., Ergun T. ve Sezen S. (2008). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, TODAİE Yayınevi, Ankara.
- Boratav K. (1997). “Ekonomi ve Küreselleşme”, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*. Derleyen: Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 19-28.

- Brown, F. Z., Brechenmacher, S. ve Carothers, T. (2020). “How Will the Coronavirus Reshape Democracy and Governance Globally?”, *Carnegie Endowment for International Peace*.
<https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirus-reshape-democracy-and-governance-globally-pub-81470> (Erişim Tarihi: 26.04.2021).
- Coşkun R. (2002). *Küreselleşme-Türkiye Eksenli Analizler*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Chul Han, B. (2020). Why Asia is better at beating the pandemic than Europe: the key lies in civility. *El País*.
- Çınar M. (1993). “Küresel Sermaye ve Ulus- Devlet Üzerine Etkileri”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 62, ss. 78-94.
- Duclos M. (2020). "La pandémie de Covid-19 a révélé la vulnérabilité de la France."
<https://www.france24.com/fr/moyen-orient/20200624-michel-duclos-la-pand%C3%A9mie-du-covid-19-a-r%C3%A9v%C3%A9l%C3%A9-la-vuln%C3%A9rabilit%C3%A9-de-la-france> (Erişim Tarihi: 13.08.2021).
- Ener, M , Demircan, E . (2006). “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 197-218.
- Esgin A. (2001). “Ulus Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, ss. 185-192.
- Euronews. (2020). “Çin’de koronavirüs karantinasında kalan çiftlerde boşanma başvuruları ve aile içi şiddet arttı.”
<https://tr.euronews.com/2020/03/11/cinde-koronavirus-karantinasinda-kalan-ciftlerde-bosanma-basvurular-ve-aile-ici-siddet-art> (Erişim Tarihi: 04.05.2021).
- Gates, B. (2020). Here’s what you need to know about the Covid-19 vaccine. *World Economic Forum*.
- İmga, O. ve Ayhan U. (2020). *Covid-19 Salgını ve Sonrası Devlet, Demokrasi ve Güvenlik*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Kavak, K. (2020). “Covid-19 salgınında öne çıkan bazı yönetim dinamikleri.”
<https://www.escarus.com/covid-19-salgininda-one-cikan-bazi-yonetisim-dinamikleri> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Koray M. (2008). “Küreselleşme Süreci ve Ulus-Devlet, Ekonomi, Siyaset Tartışmaları”,
[Http://toplumsalbilinc.Org/Forum/Index.Php?Topic=2477.0](http://toplumsalbilinc.Org/Forum/Index.Php?Topic=2477.0) (Erişim Tarihi: 15.04.2021).
- Morillas, P. (2020). Coronavirus: between the global and the national. *CIDOB Opinion*.
https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/seguridad_y_politica_mundial/coronavirus_between_the_global_and_the_national (Erişim Tarihi: 28.03.2021).
- OECD (2020). “OECD Interim Economic Assessment. Coronavirus: The world economy at risk.”
<https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf> (Erişim Tarihi: 18.03.2021).
- O’Mara, M. (2020). Coronavirus Will Change the World Permanently. Here’s How? *Politico*.

- Ömürgönülşen, U. (2020). “Covid-19 Pandemisinin Kamu Yönetimine Etkileri ve Bu Etkiler Üzerine Yapılacak Çalışmalara Yönelik Genel Bir Çerçeve Arayışı”, https://www.tasav.org/images/Covid/Uur_MRGNLEN.pdf (Erişim Tarihi: 03.05.2021).
- Rachman G. (2020). Nationalism is a side effect of coronavirus. *Financial Times*.
- Reuters (2020). “Germany Tightens Rules on Foreign Takeovers”, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-germany-mergers/germany-tightens-rules-on-foreign-takeovers-idUSKBN21Q0VI> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020).
- Rodrik, D. (2017). “Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy.”, Princeton, University Press.
- Seren, M. (2020). Medikal istihbaratın yükselişi. U. Ulutaş (Ed.), *Covid-19 sonrası küresel sistem: Eski sorunlar, yeni trendler* (s. 86–91), SAM Yayınları.
- Smith A. D. (2002). *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, D. Kömürcü (Çev.), Everest Yayınları, Ankara.
- Stiglitz J. (2019/a), The end of neoliberalism and the rebirth of history. *Social Europe*.
- Stiglitz, J. (2019/b), *People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age of Discontent*, W. W. Norton & Company.
- Şahin K. (2009). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus-Devlet*, Yeni Yüzyıl Yayınları, Ankara.
- Tabb W. K. (2002). *Ahlaksız Fil, 21.Yüzyılda Küreselleşme ve Sosyal Adalet Mücadelesi*, E. Özkaya, (Çev.), Epos Yayınları, Ankara.
- Wintour P. (2020). Coronavirus: who will be winners and losers in new world order. *The Guardian*.
- Yeşilyurt, Y. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Ulus Devletler: Küreselleşmenin Sonu Mu?, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, ss. 424-435.